

## РЕВОЛЮЦІЙНИЙ ЕТОС МАЙДАНУ В ІСТОРІОСОФСЬКІЙ РЕФЛЕКСІЇ

Гордієнко М. Г.

### ВСТУП

Кожен народ світу має свій літопис буття та розвитку. Серед усіх етносів, мабуть, найтрагічніший і найжертівніший формат політичної екзистенції пройшла українська нація. Вектор соціальної динаміки українців визначено багаторічним колоніальним гнітом войовничих імперій та звиятною боротьбою за створення національної держави. Відсутність державності в процесі українського націогенезу кристалізує ініціативу суспільства, а не формальних інститутів у прийнятті політичних рішень. Не коритися узурпованим інститутам влади та імперському поневоленню, але бути вільними від них є визначальною рисою громадянського сумління українців, що породжує такі форми організації національного спротиву, як Запорізьку Січ, Козацтво, Майдан. З цієї логіки випливає, що **Майдан – це не стихійне явище чи технологічний проєкт**. Він має органічне підґрунтя й **базується на архетипах української пам'яті**. Соціальні протести в парадигмі Майдану набувають організованого й національно артикульованого характеру, де панує синергія екзистенційних поривів нації.

Саме ініціатива знизу від широкого народного загалу була практикою врядування багатьох поколінь українців. Цей досвід формування владних структур було взято на озброєння під час унікального формату новітнього державотворення – Майдану. Як тільки послабшали окови тоталітаризму, відразу активізується наш ген свободи і прагнення утвердити суверенну державу. Революційні події Майдану мають важливу екзистенційну конотацію. Вони засвідчують те, що **історична пам'ять зберігає український дух свободи й жертвовності народу**. Попри віковічні прагнення імперських варягів асимілювати нашу націю, **генетична пам'ять сучасного покоління українців не атрофована**, воно готове продовжувати боротьбу за свою ідентичність.

Революція Гідності відновила віру українців у власні сили. Наше суспільство не терпить колоніального гніту і має достатній потенціал, щоб чинити гідний опір зовнішній інвазії московського неоімперіалізму. Треба усвідомлювати, що здолати московську орду – справа нелегка і тривала. Однак історія знає чимало випадків, коли менші за чисельністю і потугою народи долали могутні імперії. З власної історії треба пам'ятати не лише факти травматичного досвіду, а й героїчні звияти нашого народу. Досвід Майдану і сучасної війни з москалями цінний саме **жертвовністю й героїзмом українців, що виборюють право нації на суверенне, гідне та вільне життя**. Сьогодні всі ресурси української спільноти та її протестний потенціал має бути спрямований на боротьбу з кремлівською експансією. Подолання ворога напряму корелюється із громадянською активністю й самоорганізацією

українців. У цьому **екзистенційному протистоянні виборюється біологічне виживання українського етносу**. Лише перемога над москалями є ключовою умовою успішного завершення революційної сублімації Майдану й утвердження політичної суб'єктності української нації.

## **1. Онтологічна сутність й політичні метаморфози феномену революції**

Істотним маркером розвитку соціального буття є перманентні зіткнення і боротьба антагоністичних ідей, цінностей, світоглядів. Гідне і безпечне життя потрібно системно виборювати. Прогресивний поступ соціуму тісно корелюється з утисками, насильством і жертвами людей. Коли в суспільстві існує стабільна політична система, консолідоване громадянське суспільство, демократичні інститути влади, тоді домінує прогресивний розвиток на еволюційних засадах. Однак вічної гармонії в суспільній комунікації й політичних відносинах досягнути неможливо. На якомусь етапі буття соціального організму відбувається накопичення суперечностей, невдоволень, гніву чи ворожнечі між людьми, соціальними стратами або політичними елітами, що приводить до соціальної революції. Вона постає як **канал сублімації накопиченої суперечливої енергії соціуму**, спосіб подолання існуючого відчуження більшості від влади і власності, коли антагоністичні протиріччя чи конфлікти не можуть бути вирішені ніяким іншим способом.

На ранніх стадіях історії суспільства (перехід від первіснообщинного ладу до рабовласницького, а потім до феодалізму) революції відбувалися переважно стихійно і складалися із сукупності інтуїтивних, хаотичних й локальних масових виступів, повстань, протестів. Концептуальну парадигму політичних відносин того часу формулює Полібій, який стверджує, що революція має змінювати ієрархію соціальних речей. Зокрема, тиранія, як соціальна патологія, має бути виправлена революцією, щоб відновити гармонійне буття суспільства. Тобто, за логікою Полібія, **соціальна місія революції полягає у відновленні політичного ладу, порушеного тираном**. Спираючись на цю логіку Едмунд Берк засуджував Французьку революцію, бо монарх цієї держави не тотожний тирану. Революційними засобами можна боротись проти тиранічного режиму, а не легітимної влади. В епоху переходу від феодалізму до капіталізму революції набувають рис загальнонаціональних масштабів і впорядкованих форм, ключову роль починають відігравати харизматичні лідери, політичні партії та громадянське суспільство.

Щоб зробити якомога точніше визначення поняття «революція», треба окреслити її характерні ознаки. Для цього ми спираємося на компетентні аргументи відомого знавця соціальної сфери Ентоні Гіденса. Він формулює кілька невід'ємних характеристик революцій, а саме: «Революція – це масовий суспільний рух. Цим самим виключаються випадки, коли до влади внаслідок виборів приходить якась партія або невелика група, така, як військова хунта. Революція приводить до здійснення реформ або змін. Як наголошує Джон Дан, це означає, що ті, хто захоплює владу, мають бути спроможними перевершити своїх переможених попередників в управлінні підконтрольним їм суспільством; лідери революції мусять бути здатними досягти принаймні деяких своїх цілей.

У суспільстві, де представники революційного руху прагнуть офіційної влади, але є нездатними ефективно керувати країною, революція, власне, не відбувається; це радше суспільство в стані хаосу або під загрозою розпаду... Революції є політичними змінами, що впроваджуються за обставин опору з боку попередніх органів влади, які неможливо переконати поступитися владою без загрози або фактичного застосування насильницьких методів. Поеднавши ці три критерії, ми можемо визначити революцію як захоплення, часто насильницьке, політичної влади керівниками масового руху, коли ця влада послідовно застосовується для ініціювання найголовніших процесів суспільних реформ»<sup>1</sup>. Більшість із цих критеріїв визначали революційні події на Майдані.

Оскільки революції задають вектор світової історії, то існує багато теорій, які висвітлюють їхню сутність. Питання революційної трансформації старих форм політичного устрою було в центрі уваги двох відомих мислителів XIX ст. Карла Маркса і Алексіса де Токвіля. Джерела та рушійні сили феномену революції ґрунтовно аналізуються в суспільно-політичній творчості марксизму. Діалектичні концепти Маркса мали величезний вплив на соціальні зміни XX ст. і до сих пір не втратили своєї актуальності. Його розуміння соціального буття визначається парадигмою первинності базису (виробничих відносин) стосовно надбудови (політичних процесів). Саме способи виробництва – феодалізм, капіталізм, соціалізм – системно оновлюються і потребують змін. В марксистському уявленні, яке заангажоване утопічними стереотипами, але не позбавлене раціональних ідей, революції відбуваються тому, що в класовому суспільстві перманентно нарастають суперечності між продуктивними силами і притаманними йому виробничими відносинами. Саме архаїзм виробничих відносин, за Марксом, накидає «кайдани», стримує розвиток продуктивних сил. **Загострення класових суперечностей і посилення кризових явищ в суспільстві породжує революційну ситуацію** – комплекс соціально-економічних і політичних передумов, що створюють можливості здійснення революції. Коли панування капіталістів над робітниками стане нестерпним, то їм не залишиться іншого вибору крім революційного повстання. Перемога пролетарської революції означає суспільний контроль над засобами виробництва, а держава, що захищає інтереси буржуазії – відміре.

Згідно з вченням К. Маркса революція спричиняє глибокі, докорінні та якісні зміни засад суспільного життя, що забезпечують поступальний прогресивний розвиток соціуму. Тому революції розглядаються ним як «локомотиви історії». Об'єктивні потреби суспільного розвитку визначають історичну необхідність революції, хоча і не гарантують її перемогу. Марксистський підхід потребує суттєвого уточнення. Для об'єктивного розуміння феномену революції треба розрізняти революцію як суспільно-політичний переворот локального рівня, що живиться амбіціями окремих лідерів чи політичних еліт, і революцію як процес конструктивних змін в загальнодержавних масштабах, що здійснюється для утвердження суверенітету й **відповідає національним інтересам суспільства**. За будь-яких умов процес революції супроводжується драматичними подіями,

---

<sup>1</sup> Гіденс Ентоні Соціологія / Пер. з англ. В. Шовкун, А. Олійник; Наук. ред. О. Іващенко. К.: Основи, 1999. С. 578–579

пов'язаними з боротьбою різних суб'єктів за встановлення своєї влади, заснування нових політичних чи економічних інститутів, зміну ідеологічної парадигми. В умовах антагоністичного протистояння з панівним режимом, за логікою марксизму, протореволюційна соціальна маса формує свою класову свідомість. У результаті революційної боротьби виникають нові виробничі відносини та відповідні їм ідейні форми політичної надбудови. Переможний революційний клас утверджує свою гегемонію в суспільстві.

Прихід промислового капіталізму, вважає Маркс, тягне за собою нові суперечності, які зрештою призведуть до подальших революцій, продиктованих необхідністю побудови комунізму. Подібно до Гегеля, Маркс вважав, що Французька революція «означувала собою крах феодального суспільства, але тоді, як Гегель вважав, що революція завершиться появою національних держав, Маркс розглядав її як преамбулу до ще настирливішої і радикальнішої революції. Французька революція, вважав він, була водночас і фундаментально важливою, і, однак, у певному розумінні поверховою. Вона була важливою, бо завершила певну стадію у розвитку цивілізації, але була поверховою в тому розумінні, що всього-на-всього відкривала шлях до іншої стадії. Скасування феодалізму означало для Маркса прихід до влади середнього класу і створення політичної системи, що зробила його владу ефективною. У своїй найрозвинутішій формі, досі лише частково реалізованій, ця система мала бути демократичною республікою. Отже, Французька революція була, по суті, революцією політичною. Вона перенесла соціальне панування від дворянства й духівництва до промислового й торговельного середнього класу; вона створила державу як типовий орган утистки й експлуатації з боку середнього класу... на експлуатацію робітника. Очевидним наступним кроком після політичної революції є ще глибша революція соціальна. Це мусить стати справою зростаючого пролетарського класу, що має усунути від влади середній клас, як середній клас усунув від влади феодальний клас. Але саме тому, що пролетаріат перебуває на дні соціальної структури і немає жодного класу нижче нього, пролетарська революція не буде просто передачею експлуататорської влади, а ліквідацією експлуатації. Це буде першим кроком до суспільства без класових соціальних відмінностей»<sup>2</sup>. Маркс вважав, що соціальна історія кульмінувала постановням пролетаріату як класу, а революція має піднести його на панівне становище в сучасному суспільстві.

Вищим типом революції в теоретичній системі координат Маркса є соціалістична (пролетарська) революція, що поєднує сукупність соціалістичних, демократичних і національно-визвольних устремлінь народу, в процесі якої має відбутися **ліквідація всіх форм експлуатації людини людиною**, національного і соціального гніту та створення передумови для переходу суспільства від капіталізму до соціалізму й комунізму. Така революція має ліквідувати приватну власність на засоби виробництва, замінивши її суспільною, покінути з анархією у виробництві, перевести його на планову основу, утвердити владу робітничого класу – диктатуру пролетаріату, вирішити національне питання, перебудувати

---

<sup>2</sup> Себайн Джордж Г., Торсон Томас Л. Історія політичної думки / Пер. з англ. К.: Основи, 1997. С. 655.

економічні відносини й соціальну інфраструктуру, надати комуністичних сенсів моральній, духовній і культурній сферам суспільства. Тривалий час теоретики марксизму вважали, що перемога соціалістичної революції можлива тільки в результаті насильницького перевороту (озброєного повстання) або громадянської війни. Пізніше вони прийшли до висновку про можливості мирного завоювання влади народом, в тому числі й парламентським шляхом.

Існує широкий спектр альтернативних до марксизму рефлексій революції. Ми звертаємо увагу на позицію французького вченого, політичного і державного діяча Алексіса де Токвіля. Його концептуальна ідея щодо онтологічних джерел революції близька до марксистської концепції, але позбавлена надмірних ілюзій. **За Максом гегемоном революції є пролетаріат**, бо йому нічого втрачати, окрім своїх кайданів. **Токвіль вважає, що майже всі революції здійснювалися чи то для зміцнення, чи то для знищення рівності.** Тобто ключовим мотивом революційних збурень є нерівність. За логікою Токвіля причинами революційних повстань можуть бути як злидарі, що прагнуть захопити майно багатих, так і самі багаті, що намагалися поневолити вбогих. Тому, якби вдалося створити таке суспільство, в якому кожен мав би що втрачати й не було б особливої спокуси когось грабувати, то в соціумі б панували гармонійні відносини. Марксистська інтерпретація значно глибше заангажована утопізмом. Маркс розглядає революцію в прогресивному вимірі. Тобто результатом пролетарської революції стане утвердження безкласового комуністичного суспільства тотальної рівності й справедливості. Токвіль без сентиментів тлумачить феномен революції, яка частіше посилює владу держави, аніж розвиває засади громадянського суспільства.

Прагматичні сентенції А. де Токвіля стосовно революції формулюється так: «Люди, які живуть у демократичному суспільстві, не тільки не мають природного бажання здійснювати революції, а й побоюються їх. Не буває жодної революції, яка б тією чи тією мірою не піддала небезпеці наявну власність. Більшість населення демократичних країн має власність; і люди не просто є власниками, а й живуть у такому середовищі, де вони надають власності особливого значення. Якщо ми уважно розглянемо класи, що складають сучасне суспільство, то легко зрозуміємо, що жоден з них не виказує такого наполегливого й чіпкого почуття власності, як середній клас. Бідняки часто мало турбуються про те, що вони мають, бо страждання, спричинені мастною убогістю, куди більше перевершують для них те задоволення, що його їм приносить їхнє скромне майно. Багаті ж люди мають безліч інших непогамованих пристрастей, крім отих бажань, удоволення яких забезпечується багатством і які внаслідок багаторічних утомливих турбот про свій великий статок та звички до багатства мовби приїдаються, втрачають первісну привабливість... Отже, в демократичних суспільствах більшості громадян видається не зовсім ясным, що вони могли б здобути внаслідок революції, але вони постійно так чи інакше усвідомлюють, чого вони можуть через неї позбутися»<sup>3</sup>. Тобто **осередком стабільності й противником**

---

<sup>3</sup> Токвіль, Алексіс де Про демократію в Америці. У двох томах. (Переклад з французької Григорія Філіпчука та Михайла Москаленка.) Передмова Андре Жардена. К.: Видавничий дім «Всесвіт», 1999. С. 522

**революційних трансформацій суспільства, за Токвілем, так само як і за Аристотелем, є середній клас.** Він служить соціальною основою держави й політичним підґрунтям демократичного врядування.

Важливо зауважити, що феномен революції не має усталеної матриці, а диференціюється за масштабами і глибиною змін соціальної або іншої матерії, рушійними її силами, за цілями й завданнями. Окрім цього, «можна розрізняти політичні та соціальні революції. Політична революція спричиняє зміни і характер державної влади, і особливо складу державного керівництва. Вона триває, доки будуть зламані монополії контролю і сила старого ладу, а нова гегемонічна група відновить суверенну владу держави. Революція може спровокувати контрреволюцію, а іноді і реставрацію попереднього режиму. Соціальні революції трапляються значно рідше й передбачають соціально-політичну трансформацію, класову боротьбу і тиск знизу на користь радикальних змін. Мобілізацію мас можуть використовувати й інші учасники політичного процесу задля досягнення власних цілей, що можуть суперечити цілям народних мас. Ставлення до революції залежить від позиції учасників у революційному процесі. Глибина соціальної трансформації залежить від інтенсивності класової боротьби, характеру класової структури, стратегії, організації й керівництва революційними силами, а також стійності чинного політичного режиму»<sup>4</sup>. **Неодмінними атрибутами політичних революцій є конкуренція еліт і мобілізація мас.** Їхня соціальна енергія спрямована на повалення чинного ладу й перехід політичної влади від одних суб'єктів управління до інших. Іноді політична трансформація зачіпає реструктуризацію соціально-економічних відносин.

Радикальні трансформації соціуму здійснюються в процесі політичної революції. Її головна мета – зміна правлячого політичного режиму новим форматом лідерів та еліти. В історії людської цивілізації характерними типами соціальних і політичних революцій були: антиімперіалістичні (національно-визвольні, антиколоніальні), буржуазні, буржуазно-демократичні, народні, народно-демократичні, соціалістичні. Фокус уваги нашого дослідження звернутий на **революційні практики антиколоніальної боротьби.** Треба зауважити, що антиімперіалістична революція відбувається в колоніях чи в залежних від імперіалістичних держав країнах і спрямована на досягнення національного суверенітету. Ключовий пріоритет цієї революції полягає у звільненні від економічного і воєнно-політичного панування іноземного капіталу та окупаційного політичного режиму.

Авангардну місію трансформації соціального буття і політичного устрою відіграли буржуазні революції, головним завданням яких була ліквідація архаїчної феодальної системи й становлення капіталістичних виробничих відносин, повалення абсолютистських монархій, панування земельної аристократії і утвердження приватної власності. Нерідко **буржуазні революції вирішували одночасно завдання національного звільнення й політичної консолідації суспільства.** Особливо потужний вплив на розвиток суспільства

---

<sup>4</sup> Короткий оксфордський політичний словник / Пер. з англ.; [За ред. І. Макліна, А. Макмілана. К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2005. С. 585

спричинила Велика Французька буржуазна революція кінця XVIII ст. У цьому контексті В. Єрмоленко слушно зауважує: «З Французької революції можна починати відлік ідейного фундаменту сучасної Європи. Вона мислила себе як розрив із безпосереднім минулим «Старого режиму», але водночас як повернення до якогось глибинного минулого, до історичної глибини грецької демократії та римської республіки. Вона, в цьому сенсі, задавала матрицю для багатьох інших політичних експериментів останніх двох століть: стрибок уперед почав обґрунтовуватися як повернення до засад; модерна культура, яка в новому схильна бачити радше благо, ніж зло, все одно шукала далі ндамент у минулому, щоразу це минуле винаходячи наново»<sup>5</sup>. Після революційних подій у Франції поняття «революція» набуло нових конотацій, значимості й конструктивізму.

Американська та Французька революції, що відбулися відповідно в 1776 та 1789 роках – це класика оновлення соціуму. З цього часу феномен «революції» почав означати не лише спротив тиранії чи повернення до попереднього стану речей, але насамперед утвердження нової моделі відкритого суспільства. Революція вже не корелюється з природнім чи божественним феноменом, вона обумовлюється раціональним фактором. Революція вперше виступила як усвідомлена практична мета людини, частина того, що індивід навчився робити самостійно чого він сам хоче. Революція стала справою розуму, рук і волі людини. **Визначався чіткий орієнтир революції – свобода.** Разом з тим Макіавеллі і Гоббс вважали орієнтиром безпеку. Свобода і безпека ніби існували в паралельних площинах. Переконливою видається нам думка А. Камю про те, що свобода не передбачає втечу від суспільних справ у приватне життя, а означає прагнення долучитися до участі в управлінських процесах і публічному житті соціуму та виступає мотивуючим принципом всякої революції.

Отже, в результаті революційних подій XVIII ст. ідеї свободи, громадянства та рівності стали фундаментальними політичними цінностями. Те, що раніше було другорядним, становиться концептуально важливим. Під свободою в той час розуміли «суспільну» свободу, яка існує в громадській сфері, а не ту свободу думки і волі, про яку філософи рефлексували з часів Аристотеля. **Феномен свободи – це не догма, а діалектична субстанція,** що в різні часи змінює свою іманентну сутність. Французький політичний філософ, один з провідних теоретиків лібералізму Бенжамен Констант стверджує: «Ми вже не можемо користуватися свободою древніх, яка полягала в активній і постійній участі у колективному здійсненні влади. Наша свобода має складатися зі спокійного користування особистою незалежністю. В античні часи участь кожного в національному суверенітеті не була абстрактним припущенням, як у наші дні. Воля кожного мала реальний вплив, реалізація цієї волі давала гостре і постійне задоволення. Відповідно, стародавнім громадянам доводилося багато чим жертвувати заради збереження своїх політичних прав та участі в управлінні державою. Кожен, з гордістю відчувавши, чого варте його право голосу, діставав повне відшкодування, усвідомлюючи свою власну значущість. На сьогодні

---

<sup>5</sup> Єрмоленко В. Плинні ідеології. Ідеї та політика в Європі XIX-XX століть. вид. третє. К.: ДУХ і ЛІТЕРА. 2022. С. 31

такого відшкодування для нас уже не існує. Загубившись серед натовпу, індивід, либонь, ніколи не помічає свого впливу... Метою древніх був розподіл суспільної влади між усіма громадянами однієї й тієї самої вітчизни. Саме це вони й називали свободою. Мета сучасних людей – безпека приватної сфери, і свободою вони називають гарантії, що їх забезпечують особистим інтересам певні інститути»<sup>6</sup>. Сьогодні свобода не відноситься до внутрішнього сумління, куди людина могла б зануритися під натиском зовнішнього світу. Вона знаходиться в громадському місці й бачиться всіма. За будь-яких обставин свобода є пріоритетним завданням революційної боротьби, адже вона створює сприятливий соціальний простір для облаштування комфортних умов буття.

Вчинки людей чи соціальні події треба оцінюється за їх наслідками. Про основні наслідки та поворотні моменти Французької революції професор Стенфордського університету Френсіс Фукуяма говорить так: «Навіть попри те, що вона не закріпила у Франції демократію, революція справила значний вплив на інші інституційні сфери. По-перше, вона дала поштовх укладенню та впровадженню в 1804 році першого сучасного європейського кодексу законів, відомого як Цивільний кодекс, або кодекс Наполеона. По-друге, вона викликала появу сучасного адміністративного апарату, який впроваджував і забезпечував виконання кодексу. Навіть за відсутності демократичних механізмів ці нововведення гарантували, що влада поводитиметься менш свавільно, буде прозорою і більш послідовною в ставленні до громадян... Наполеон стверджував, що Цивільний кодекс був більшою перевагою, ніж будь-яка із його звитяг на полі бою»<sup>7</sup>. Отже, в горнілі революції створюється **нове законодавче поле, що усуває пережитки феодальних стосунків і привілеїв** та відкриває шлях до розвитку ринкової економіки.

Слово «революціонер» з'явилося у XVIII ст. й асоціювалося з боротьбою за свободу. Продовженням Французької революції стали європейські буржуазно-демократичні революції. **Авангардну роль у них відіграють широкі народні маси.** Вони активно піднімаються на боротьбу за свої інтереси й права, намагаючись по-своєму побудувати нове суспільство на місті зруйнованого старого. XIX ст. називають століттям революцій. Період буржуазно-демократичних революцій у більшості держав Європи припадає на 1848–1849 рр., а також російська революція 1905–1907 рр. В 1917 р. в росії відбулися дві революції: одна в лютому, яка привела до повалення царського самодержав'я, друга в жовтні – кваліфікується як більшовицький переворот. На боці революції тоді була лояльність робітників, селян, інтелігенції. У цьому контексті Е. Гіденс слушно зауважує: «Російська революція була винятковою за кількома критеріями. Повстання, які з самого початку підривали царський режим, відзначалися більшою спонтанністю та більшими масштабами, ніж інші революції цього ж століття. На початку 1917 року навіть більшовики не могли передбачити, що революція відбудеться за такий короткий час. І все-таки російський досвід дав багато для розуміння сучасних революцій у цілому. По-

---

<sup>6</sup> Констант Б. Про свободу древніх у її порівнянні зі свободою сучасних людей // Лібералізм: Антологія / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. К.: Смолоскип, 2002. С. 427–428.

<sup>7</sup> Фукуяма Ф. Політичний порядок і політичний занепад. Від промислової революції до глобалізації демократії. К.: Наш Формат, 2019. С. 25.

перше, як бачимо, революції найчастіше відбуваються на тлі війни, хоча 1989 року й маємо виняток. Затяжна війна спричинює напруження у традиційних інституціях, і може мати наслідком різке падіння популярності уряду. Невдоволення серед військових позбавляє існуючий режим головного знаряддя придушення опозиції. По-друге, важливу роль у ній можуть відігравати селяни – сільські наймані працівники. До початку Російської революції багато людей (як і Ленін) вважали селянство консервативною силою, прив'язаною до традиційних способів життя і нездатною пристати до будь-якого руху за радикальні соціальні зміни. Це припущення виявилось неправильним»<sup>8</sup>. Жовтневий переворот призвів до утворення радянської імперії та примусового поширення соціалізму в країнах Східної Європи. Але комуністична утопія довго не проіснувала, і в 1989 році революційною волею громадян була успішно зруйнована. Існує велика ймовірність того, що й **нинішня російська агресія проти України стане катализатором революційних процесів в середовищі поневолених московією народів, що ліквідують імперський режим кремля.**

Знаковими для суспільного життя людей є революції свідомості, культури, мистецтва, науково-технічної сфери, виробничих відносин. Зауважимо, що в результаті промислової революції утворилися два антагоністичні класи капіталістичного суспільства – буржуазія і пролетаріат. Протистояння між ними відбувається у край непримиренній формі. Політичні революції, що уособлюють класові антагонізми ведуться між започаткованими новими й атрофованими старими формами суспільних відносин. У цьому контексті революції прагнуть різкого прориву всієї політичної системи до нової якості. Об'єктивні засади революції детермінуються способом виробництва, суспільно-політичними процесами всередині держави та причинами зовнішнього впливу – війною, експансією, санкціями тощо. **Ключовим фактором революції була і залишається боротьба за владу.** Хто контролює владу, той має вагомий ресурс для реалізації своєї волі в соціальному просторі.

В політичному вимірі революція – це насамперед завоювання і трансформація влади, зміна державних інститутів і управління. Наростаючі ознаки політичної кризи завжди ведуть до послаблення чинної влади, зниження рівня її легітимності, втрати довіри громадян. **Революція і влада пов'язана аспектами свавілля.** Як стверджує С. Дацюк, «влада людини в людському оточенні це сваволя примусу щодо інших для досягнення власних бажань... Таким чином первісна влада, яка спрямована на виконання власних бажань, стає досягненням концептуально описаних інтересів, цілей, смислів, віри, ідей і т. ін. Влада зазнає не тільки концептуального, але й організаційного ускладнення. Авторитарна влада (влада одного або групи людей) і демократична (делегована влада більшості) складають основні розмежування способів організації влади впродовж всієї історії людства. Демократична влада в інструментальному розумінні це спосіб інтеграції індивідуальної волі у колективну волю»<sup>9</sup>. Удосконалення влади,

---

<sup>8</sup> Гіденс Ентоні Соціологія / Пер. з англ. В. Шовкун, А. Олійник; Наук. ред. О. Іващенко. К.: Основи, 1999. С. 581.

<sup>9</sup> Дацюк С. Інтелектуальна політика. Львів: Незалежний культурологічний журнал «Ї», 2010. С. 226.

перехід її від брутального свавілля до демократичної легітимності у більшості випадків здійснюється революційним шляхом.

Однак простий перехід влади від однієї політичної сили до іншої ще не є революцією. Такий перехід влади може здійснюватися за домовленістю чи в результаті виборів. Революційна зміна влади супроводжується радикальною трансформацією усієї системи суспільних відносин, включаючи ідеологічні, економічні, соціальні, екзистенційні сфери. Революційні зміни не обов'язково мають відбуватися збройним шляхом, але вони не можуть обмежуватися локальною сферою. **Якщо в соціумі проходять косметичні, а не докорінні зміни, то це не артикулюється поняттям «революція».** Революції демократичного спрямування характеризуються тим, що вони здійснюються в інтересах абсолютної більшості громадян.

Революція для більшості громадян означає певну розрядку, зняття емоційної напруги, оновлення соціальних ребусів буття. **Революційна боротьба спричиняє не лише виснаження опонентів, але й сприяє очищенню політичної еліти.** Згідно з концепцією В. Парето, революції забезпечують «циркуляцію еліти». Вчений вважає, що стабільність суспільства має підтримуватися безперервною циркуляцією еліти. До її складу мають періодично приходити нові люди з інших верств, що забезпечує її високий рівень, а некомпетентні – виходить з неї. За логікою Парето, як форма «циркуляції еліти» революції сприяють очищенню каналів соціальної мобільності. А якщо «циркуляція» вчасно не забезпечується мирним шляхом або через «примусові дії», тоді суспільство очікує стагнація, розпад або втрата незалежності.

Будь-яка революція не є панацеєю у вирішенні соціальних проблем. Тому **з революції не треба робити фетишу.** На цьому наголошує французький політолог Жан-Франсуа Ревель. Він стверджує: «Безперечно, не багато хибних поглядів – принаймні в сучасну епоху – завдали такої шкоди ефективній реалізації демократії і настільки відчутно уповільнили поступ свободи, як перетворення явища революції на ідола. Таке ідолопоклонство є невіддільною частиною культури лівиці з кінця XVIII ст. У зв'язку з цим превалював постулат про те, що тільки революція здатна вдосконалити суспільство, що його неможливо поліпшувати поступово, відповідно, його слід знищити й відбудувати одним зусиллям, знизу доверху. Цей передсуд породив і зневагу до ефективності реформ, і уславлення ілюзорного відродження (через революцію). Він призвів до нацизму й комунізму. Він став оправдальним принципом тероризму. Ідея революції спирається на переконання, мовляв, існує єдиний, радикальний, негайний і остаточний засіб масового ужитку, котрий може зарадити поганому стану, що в ньому перебуває суспільство. Це переконання, своєю чергою, передбачає, що суспільство страждає на одну єдину, чітко діагностовану, універсальну й згубну хворобу. Від одного-єдиного лиха – одна-єдина хірургічна операція. Це – обман»<sup>10</sup>. На жаль, революція живиться ілюзіями про те, що досить видалити якусь соціальну патологію і суспільство буде успішно розвиватися. На практиці ця «хірургія» не приносить успішних результатів.

---

<sup>10</sup> Ревель Жан Франсуа Відживлення демократії. К.: Критика, 2004. С. 65.

Динамічний розвиток сучасного світу змінює характер влади. Венесуельський політик Мойсес Наїм вважає, що радикальні зміни в усіх сферах суспільного життя поступово ведуть до занепаду влади – політичної, військової, економічної, релігійної, медійної. Нині стало простіше здобути владу, однак значно важче її здійснювати і набагато легше втратити. Занепад влади зумовлено, згідно з Наїмом, трьома революціями. Першу він називає **революцією збільшення**. Людей більше, а їхнє життя стає повноціннішим, тому їх важче регламентувати і контролювати. Ця революція ставить дилему: як досягнути мети через примус, якщо використання сили стає дорожчим і ризикованішим, а люди стають менш залежними від владних інституцій і у них є дедалі більше варіантів вибору? Другу революцію політик називає **революцією мобільності**. Її зумовлено тим, що дедалі більше людей переміщуються світом, через що їх важче контролювати. При цьому збільшується й обмін інформацією. Доступність переїзду і транспортування вантажів, більша швидкість передавання грошей, цінностей та інформації дають нові можливості тим, хто кидає виклик владі, і створює проблеми тим, хто намагається її утримати. Третьою є **революція ментальності**, що зумовлює глибокі зміни цінностей, стандартів і норм та посилює когнітивні й емоційні трансформації в соціальному середовищі. Невідворотно зростає розрив між поколіннями в ментальності та світогляді.

На думку Мойсеса Наїма, за минулі тридцять років **традиційні бар'єри влади суттєво ослабли**. Він зауважує, що глибокі зміни відбулися в очікуваннях і стандартах людей. Це торкнулося і ліберальних країн, і найконсервативніших. «Революції збільшення, мобільності й ментальності замахнулися на модель організації, яку так переконливо обстоювали Макс Вебер і його послідовники в соціології, економіці й інших галузях... Сьогодні вартість підтримання порядку й контролю зростає»<sup>11</sup>. Міркуючи про три світові революції – збільшення, мобільності й ментальності, Мойсес Наїм не лише показує позитивні перспективи процесу занепаду влади, а й застерігає від його серйозних небезпек, передусім через можливість скочування в анархію, безлад, втрату порядку.

Наростання світового хаосу сьогодні спричиняє криза ліберальної демократії, яка не завжди витримує конкуренцію з авторитарними режимами й втрачає свою політичну привабливість та губить довіру громадян. **Західна демократія мусить робити революційні зміни, щоб зупинити своє банкруцтво**. Алгоритми долаття цивілізаційної кризи обґрунтовують Адріан Вулдрідж, Джон Міклтвейт в роботі «Четверта революція: світові перегони за оновлення держави». Автори описують три попередні революційні етапи історичного розвитку держави, що змінили її функціонування. Перша революція в державному управлінні відбулася у XVII ст., коли європейські країни трансформувалися з князівств і королівств у централізовані держави. Інтелектуальною силою, що стояла за цією революцією, був Томас Гоббс, який вважав, що єдиною відповіддю на хаос і жорстокість є потужна держава на чолі

---

<sup>11</sup> Мойсес Наїм Занепад влади: Від владних кабінетів до полів битви й церков, а потім і до держави, або чому сьогодні бути при владі означає зовсім інше, ніж колись / Мойсес Наїм; пер. з англ. О Дем'янчук. Київ: Форс Україна, 2017. С. 134

з монархом. Під час другої революції у XVIII й XIX ст. революційні трансформації у Франції та Америці розвинули демократичні традиції політичної системи на засадах права, свободи, відповідальності й меритократії. Третя революція припадає на XX ст., концептуальним треком якої став прискорений розвиток інформаційно-технологічної сфери, криза ліберальної демократії й посилення держави загального добробуту.

У віртуальному світі соціальних відносин сьогодення відчутно бракує здорового прагматизму. Сучасним демократіям, на думку А. Вулдріджа й Д. Міклтвейта, треба позбутися популізму, не давати обіцянок, яких вони не можуть виконати (усунення тероризму чи бідності), щоб не обмежувати свободу людей і відновлювати їхню довіру до влади. «Час повернути слово «ліберальна» до фрази «ліберальна демократія». Четверта революція полягає в тому, щоб повернути увагу до прав особистості, а не до соціальних прав. Це правильно з погляду цінностей і необхідно з погляду виживання самої демократії. Досягти цього можна лише всупереч сильним приватним і суспільним інтересам, від передвиборчих махінацій до кланового капіталізму, але революція такого роду дає надії на відродження політики та зміцнення економіки. Без такої революції дедалі більше грошей діставатиметься привілейованим колам і дедалі менше – тим, хто їх насправді потребує, лише посилюючи цинізм щодо демократії»<sup>12</sup>. **Четверта революція – це відродження занедбаних прав і свобод та поцінування автономії особистості.** Без цього неможливе належне функціонування демократії.

В координатах четвертої революції нагальною проблемою є трансформація архаїчних структур держави, підвищення її ефективності як інституту, що відповідає вимогам часу. Ефективна держава, компетентна й патріотична еліта – це ключовий алгоритм відновлення довіри громадян до політичних інститутів. **Головний ресурс четвертої революції – це технологічні прориви** в найширшому спектрі галузей, включно зі штучним інтелектом, роботизацією, автомобілями-роботами, тривимірним друком, нанотехнологіями, біотехнологіями та багатьом іншим. Соціальні прориви сучасності може забезпечити нова якість людської креативності. Для цього сама наука і освіта потребують революційних трансформацій.

Існує думка про те, що революція апіорі є несправедливою. Автор «Левіафану» Томас Гоббс вважав, що насилля, хаос і кровопролиття, спричинені революційною боротьбою, значно гірші й вразливіші для суспільства, ніж будь-яка тиранія. Ми схильні вважати, що оцінювати феномен революції в дихотомії добра чи зла є некоректно. У цьому сенсі має рацію доктор філософських наук Петро Крालюк, який стверджує: «Політична революція, як і дворцевий переворот, не є ні необхідністю, ні закономірністю, котрі мають вести до соціально-економічних змін. Ці явища свідчать радше про вади функціонування державних організацій. Зокрема, вказують на те, що в них нема належної соціальної мобільності, яка б забезпечувала мирну ротацію еліт, сприяючи при цьому потрібним соціально-економічним змінам... Тобто,

---

<sup>12</sup> Батлер-Боудон Т. 50 видатних творів. Політика / Міклтвейт Джон, Вулдрідж Адріан. Четверта революція. К.: Видавнича група КМ-Букс, 2019. С. 303

політична революція – це ніби індикатор «ненормальності» держави. У цьому сенсі вона є не стільки благом, скільки «суворою необхідністю», яка при цьому часто для багатьох людей (а то й суспільства загалом) супроводжується чималими втратами»<sup>13</sup>. Звідси випливає логічний умовивід про те, що уникнути революційних збурень суспільства можна системним удосконаленням влади, постійною селекцією політичної еліти та вихованням національної свідомості громадян.

Знаковим для утвердження суверенного буття суспільства є кореляція революції з візією націєтворення. З'ясовуючи це питання німецький вчений Рудольф Марк зауважує, що «революції та процеси націєтворення взаємно впливають одне на одного. Якщо революція є переломним моментом і означає глибокі зміни політичного ладу протягом доволі короткого періоду, то процеси націєтворення є комплексними проявами різноманітних перетворень, що беруть під сумнів стабільність суспільств в політичних систем, бо вони через нові конотації, значення, способи мислення і логічні моделі ставлять панівні режими перед необхідністю відповідного пристосування і легітимації. Там, де ці виклики заперечуються, де на них через неправильне сприйняття та/або брак ресурсів не реагують, там загрожує зміна чинної системи влади на нову, тобто зміни через революцію. Показовою ілюстрацією цього взаємного впливу революції та націєтворення є спроби українців і України відділитися від російської імперії наприкінці Першої світової війни»<sup>14</sup>. Тоді українську національну революцію було придушено московською метрополією. Однак імперська тиранія не змогла повністю асимілювати український етнос. Руйнація радянського тоталітаризму відкрив соціальний простір для здобуття суверенітету України. Його формальне проголошення датується 1991 роком. Але реальна **незалежність держави і свобода нації здобувається тривалою боротьбою і жертвними зусиллями**. Українці добре знають ціну неволі, й тому виходять на Майдан, долучаються до війська, щоб знову не опинитися в імперському ярмі.

Резюмуючи, треба відзначити, що революційна стихія втілює в собі й вирішує важливі соціально-політичні, історичні й моральні дилеми суспільства. Узагальнюючі сентенції стосовно революції чітко формулює Е. Гіденс: «1. В останні два століття в більшості частин світу відбувалися революції. Американська революція 1776 року та Французька революція 1789 року породили ідеали й сподівання, які набули значного поширення в політичному житті.

2. Поняття революції важко визначити. Щоб вважатися революцією, процес політичних змін має включати вплив масового суспільного руху, котрий, заради досягнення своїх цілей, готовий вдатися до насильства і спроможний захопити владу, а відтак започаткувати реформу.

3. Існує багато різних теорій революції. Особливо визначною є Марксова інтерпретація революції, не лише через її інтелектуальну цінність, яку,

---

<sup>13</sup> Кралоук П. Марєво революції. Тернопіль, 2017. С. 10.

<sup>14</sup> Рудольф Марк Революція і націєтворення: Українська Народна Республіка 1917–1921 роки // Україна. Процеси націєтворення / Упор. Андреас Каппелер; пер. з нім. К. : К.І.С., 2011. С. 285.

безперечно, можна поставити під сумнів, а тому, що Маркс певною мірою сприяв формуванню реальних процесів революції в нашому столітті.

4. Оскільки революція є таким складним явищем, узагальнення щодо умов, які призводять до революційних змін, робити важко. Більшість революцій відбувається за обставин, коли влада уряду слабне (наприклад, внаслідок війни) і коли пригнічувана верства спроможна створити і підтримувати масовий рух. Революції зазвичай є непередбачуваними наслідками тих часткових цілей, до яких ці рухи прагнуть з самого початку»<sup>15</sup>. Мотиваційним чинником революційної енергії є прагнення **оновити владу й вибороти свободу**. Революція уособлює рубікон, що фіксує завершення певного історичного циклу буття соціуму, й започатковує новий формат політичних відносин.

Із вищесказаного випливає висновок про те, що в середовищі усталених демократій ймовірність розгортання революції є доволі обмеженою. Це пов'язано з тим, що демократія створює чимало механізмів легітимного врегулювання соціальних протиріч, шляхом розширення участі громадян у політичному житті, здійснювати своєчасну ротацію еліт через прозору виборчу систему, налагоджувати комунікацію з опонентами чинної влади тощо. Для виникнення революції створюються сприятливі умови в політичному середовищі перехідних суспільств. Класичним прикладом цього є середовище пострадянської України, коли її політична система вкрай потребує **радикальної модернізації, а національна свідомість громадян – патріотичної соціалізації**. Позиція автора стосовно феномену революції тяжіє до збалансованої модальності. Ми свідомі того, що, з одного боку, революції задають траєкторію розвитку суспільства, приносять в нього нову соціальну енергію. Заборонити чи скасувати їх неможливо. А з іншого боку, жодна революція не в змозі зменшити чи ліквідувати нерівність в прибутках та можливостях людей. Процеси соціальної диференціації і розширювання є закономірним способом існування суспільства, зруйнувати які неспроможні жодні революції.

## 2. Майдан як матриця інституційної пам'яті й екзистенційної незламності

Імперські зазіхання на благодатні українські землі перманентно ведуться з давніх часів. Найбільшу активність в асиміляції чужих територій проявляють московити, в яких **кочові інстинкти орди є визначальним способом життя**. Шовіністична гегемонія кремля сповна реалізовувалася в такому політичному монстрі, як радянська імперія. В її системі координат апіорі виключалися плюралізм думок, приватна власність, національна символіка, демократичні цінності та інші модальності, що засвідчували суб'єктність нації. Найбільше непокірних радянському свавілля було в середовищі українців. Таких людей, – дисидентів, – імперська влада намагалася не просто принизити, залякати, маргіналізувати, ізолювати, а й фізично знищити. Комуністична імперія не лишила жодних соціальних ліфтів для реалізації протестних акцій народу.

---

<sup>15</sup> Гіденс Ентоні Соціологія / Пер. з англ. В. Шовкун, А. Олійник; Наук. ред. О. Іващенко. К.: Основи, 1999. С. 593.

Можливість вільно висловлювати свої політичні погляди й відстоювати їх з'явилася лише з проголошенням незалежності України.

Однак незріла українська демократія виявилася неспроможною успішно конкурувати з кланово-олігархічною системою, що досягла найбільшого злету за часів правління Януковича-азарова. Їх промосковська й антизахідна політика викликала масове обурення і протести українців. Наші громадяни органічно не сприймають диктатуру й насилля влади. Український народ глибоко травмований імперськими практиками тоталітаризму, що **на колективному рівні підсвідомості нації сублімує альтернативну візію буття у площині демократичних цінностей.** Тому цілком закономірно, що узурпація владних повноважень донецьким кланом мобілізувала чітко організований формат української прямої демократії – майданну революцію.

Концептуальні аспекти революційних процесів постколоніальної України досліджуються в роботах М. Вітра, О. Гараня, С. Грабовського, Я. Грицака, С. Дацюка, І. Дзюби, О. Забужко, А. Колодій, Л. Костенко, С. Кульчицького, В. Лісового, Л. Лук'яненка, І. Лосєва, А. Мухарського, Д. Павличка, О. Пахльовської, М. Рябчука, Є. Сверстюка, М. Слабошпицького та ін. Науковці різних сфер, – від політологів до поетів, – з'ясовують різнобічні виміри Майдану, серед яких ключовими є висвітлення його впливу на становлення громадянського суспільства, формування ідентичності, трансформацію ціннісних пріоритетів тощо. **Метою** нашого дослідження є розгляд майданних революцій у контексті тяглості історичної пам'яті національно-визвольної боротьби українського народу, що ведеться впродовж багатьох століть з войовничими імперіями за утвердження політичної суб'єктності. Так історично склалося, що політична структуризація української спільноти здійснюється не за допомогою інституту держави, якої в нас не було аж до кінця ХХ століття, а шляхом демократичного волевияву громад. Саме ініціатива знизу від широкого народного загалу була практикою врядування багатьох поколінь українців.

Національний досвід боротьби з авторитаризмом було взято на озброєння під час унікального формату новітнього державотворення – Майдану. Хронологічно першим Майданом була Революція на граніті, яка відбувалася синхронно з падінням радянської імперії. Коли послабшали кайдани тоталітаризму, відразу активізувалися наш ген свободи та прагнення утвердити суверенну державу. Студентські протести й голодування на граніті Майдану мали важливе символічне значення. Вони засвідчили, що український дух волі живий, попри одвічне прагнення російських імперців асимілювати нашу націю. **На Майдані формується новий потенціал революційної звияги наших громадян, які своєю жертовністю продемонстрували готовність продовжувати національно-визвольну боротьбу своїх попередників.** Цілком об'єктивним видається твердження про те, що «в 2013–2014 рр. відбувається етап формування держави-нації нового типу. Йдеться про країну, яка намагається з'єднати голову й тіло, політичну владу й суспільство, але не за принципом напіварійського поділу у візантійську епоху і Середньовіччя, коли вважалося, що країна гине, а душа нації лишається вічною. Як і багато сучасних держав, Україна перебуває в пошуках нового синтезу між політичною і соціальною системами навколо

духовних цінностей, таких як справедливість, свобода і рівність. У 1989–1990 рр. «Революція на граніті», метою якої була декомунізація, завершилася проголошенням «Декларації про суверенітет» (1990) і «Акта про незалежність» (1991). У 2004-2005 рр. на хвилі обурення фактами фальсифікації виборів спалахнула Помаранчева революція, результатом якої стала перемога демократичного президента Віктора Ющенка. Нарешті, 2013–2014 рр. Революція Гідності відстояла честь і право українців проголосувати за європейський вибір країни і скинула корумпований уряд януковича. Усі ці три масштабні маніфестації відбувалися на площі Незалежності в Києві, яка стала центром формування колективного національного самоусвідомлення. Ця агора, цей Майдан відтепер – головне місце пам'яті української нації<sup>16</sup>. З цього робимо узагальнення: українські майдани сублімують модерні алгоритми національної ідентичності, що дистанціюється від авторитарного минулого й артикують європейську систему цінностей.

Після розпаду радянської імперії Україна отримала шанс реалізувати прагнення багатьох поколінь патріотів – жити у вільному суспільстві й демократичній державі. Однак пострадянський транзит від комуністичної диктатури до плюралістичної демократії гальмувався засиллям догматичного мислення політичного істеблішменту, патерналістським світоглядом громадян, розгулом корупції та криміналу. Замість розбудови відкритого суспільства політичний режим кучмократії почав вибудовувати кланово-олігархічну модель держави. «Поняття «олігархія» було визначене ще в давньогрецькі часи і буквально означає «влада небагатьох». В Україні ця система укорінилася невдовзі після відновлення незалежності в 90-х рр. за часів президентства Леоніда Кучми... За минулі десятиліття в Україні відбулося багато різних подій, в тому числі масові протести, які були покликані зруйнувати старі правила, проте кожного разу олігархат перезасновувався, відповідно сьогодні ті самі люди з 90-х продовжують впливати і здебільше контролювати економічні та політичні процеси в країні, послаблюючи її можливість розвиватися і протистояти російській агресії<sup>17</sup>. Поки можна спостерігати те, що ні майдани, ні війна суттєво не вплинули на корумповану модель української олігархії. **Сьогодні потреба деолігархізації критично назріла.** Якщо путінська експансія – зовнішня загроза підкорення України, то внутрішнім ворогом оборони і захисту нашої держави є олігархічні та кримінальні суб'єкти, для яких війна постає драйвером комерційної вигоди й меркантильного збагачення.

У політичній практиці сучасного українського державотворення Майдан репрезентує унікальну можливість волевиявлення громадян, які усвідомлено опонують владі, здійснюють її моніторинг, пропонують соціальні, культурні й політичні альтернативи, що задають нові імпульси розвитку суспільства. Оскільки влада, як і гроші, розбещує людей, дає доступ до ресурсів і повноважень, якими часто зловживають, то владні структури потрібно контролювати перманентно. **Коли соціальний антагонізм між владою і**

---

<sup>16</sup> Аржаковський А. Розбрат України з Росією: стратегія виходу з піке. Погляд з Європи. Харків: Віват, 2015. С. 109-110

<sup>17</sup> Капсамун І. та ін. Чи є країна поза олігархами? // День, 2018. № 68–69, С. 4.

народом досягає критичної точки, тоді в українських реаліях люди вибухають Майданом. На вістрі майданних вимог «передусім, гасло «перезавантаження» і «люстрації», що передбачає очищення влади і появу нових облич у політиці. Загалом говоримо про потребу модернізації (реформ). Саме протестний потенціал стимулював реформи, а не реформи відбувалися попри протести. Далі парламентарі (політичні сили), які перемогли на хвилі протестних настроїв, з огляду на цінності Революції Гідності (хоча і кожен у свій спосіб їх інтерпретував) вимушені були хоча б між собою домовитись, про які реформи йдеться»<sup>18</sup>. Однак для проведення радикальних і швидких реформ лише владного менеджменту недостатньо. Потрібна підтримка суспільства, а, інколи, й народний тиск та гнів, спрямований на очищення влади.

На відміну від московитів, які свій гнів виражають у «кровавому і безпощадному бунті», але переважно вони просто терплять свій деспотичний режим, українці мають усталений і верифікований механізм вияву протесту – Майдан. Він може бути толерантним і карнавальним, що практикувався Помаранчевою революцією, або радикальним і кривавим, – характерний для Революції Гідності, коли знахабніла влада не чула волі народу і застосовувала проти нього неадекватні насильницькі засоби придушення. Але українці ніколи не примиряться з деспотією влади, утисками свободи та паплюженням гідності. Інтеграція громадян у просторі Майдану дала змогу побачити політично активний потенціал нації, спроможний здійснювати радикальні зміни, продовжувати національну революцію, що була розпочата попередніми поколіннями українських патріотів. «Взимку 2014 року беззбройні українці словом і тілом задекларували і захистили те, що не вдалося довершити в минулому Богдану Хмельницькому, Івану Мазепі, Павлу Скоропадському, Симону Петлюрі, провідникам українського національно-визвольного руху в період другої світової війни. Українське багатомільйонне «Ні!» поверненню країни фактично під протекторат авторитарної росії і багатоголосе «Так!» просуванню в демократичне Європейське співтовариство почув увесь світ. Світ уперше в новітній історії зримо побачив на пострадянській території глибоке провалля між молодого українською демократією і запліснявілим російським тоталітаризмом. Найширша міжнародна громадськість, можливо, також уперше усвідомила, що громадяни України різних національностей, віросповідань і політичних поглядів категорично відмовляються повертатись в однополярне рабське минуле, пов'язане із силовим домінуванням східного сусіда, який завжди у васальній Україні поводився як загарбник»<sup>19</sup>. Якщо українці не сприймають власну модель авторитаризму, то тим паче вони ніколи не потерплять деспотизм варягів. Наразі триває вирішальний етап національно-визвольної боротьби за усунення влади метрополії й постановня вільної України.

Агресивна реакція кремля на революційні події Майдану цілком зрозуміла. Адже якби українцям вдалося успішно реалізувати не лише перший етап майданної революції – зміну старої системи влади, а й утвердити нову модель

---

<sup>18</sup> Балабан Р. Протест і порядок на етапі реформ // Національна єдність у конкурентному суспільстві: аналітична доповідь / за ред. О. М. Майбороди. Київ. ІПІЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2018. С. 85

<sup>19</sup> Вітер М. Літопис Революції Гідності. Львів: ЛА «Піраміда», 2017. С. 4

політичного менеджменту, перезавантажити судову систему, продемонструвати успішні кейси боротьби з корупцією, провести люстрацію чиновників всіх рівнів, оптимізувати діяльність органів місцевого самоврядування, здійснити економічні реформи, забезпечити модернізацію збройних сил, то українську державу важко було б утримати в орбіті російської деспотії. Наш європейський вибір є невідворотнім. А мати на своєму кордоні демократичну спільноту, що прагне стати повноцінним членом ЄС і НАТО – це смертельна загроза московському імперіалізму. Ця загроза для путінського режиму не стала реальністю тому, що **після перемоги Майдану ми впадемо в ейфорію, згасе політична активність. Цим користаються сили контрреволюції. Відбувається реванш проросійських структур**, які прагнуть реалізувати свої шовіністичні проекти. Однак московській агентурі не вдалося розхитати наші владні й силові структури, щоб трансформувати Україну в контрольований суб'єкт путінського режиму. Тому для вирішення українського питання в кращих імперських традиціях обрано насильницький шлях – війну. Вона передбачала тотальне нищення наших громадян й максимальну окупацію територій.

Треба чітко розуміти таку діалектику: анексія Криму, окупація Донеччини та Луганщини, а пізніше **повномасштабне вторгнення кремля на терени України – це помста путіна за Майдан** і прагнення убезпечити себе від аналогічних протестів. **Війна проти москвитів – це продовження справи Майдану**, на якому виборювалися демократичні принципи, європейська перспектива, гідність та свобода українського народу. **Боротьба із кремлівською експансією – це екзистенційний Майдан за виживання українського етносу**. Путінська інвазія відбулася відразу після перемоги Революції Гідності у 2014 році. Відтоді наш визвольний потенціал сконцентрований на боротьбі з новітньою фазою московської окупації, яка мала гібридний характер. Насправді кремлівське поневолення українців треба розглядати у значно ширшій історичній ретроспективі. «Гібридна війна з путінською Росією для багатьох стала великою несподіванкою. Але, за великим рахунком, це лише продовження «столітньої гібридної війни». Вона почалася з 1918 р. після того, як більшовики з допомогою вбивства еліти російської імперії і небаченого терору захопили владу над росією й оголосили війну новоутвореній Українській народній республіці. Від самого початку каральні органи більшовиків – ЧК, НКВС, їхній спадкоємиць КДБ, формувалися на тлі прихованого, але жорсткого протистояння з рухом за незалежність України. Тому сьогодні немає нічого дивного, що режим вихідців із КДБ, що утримує владу в росії, з такою легкістю опустився до вбивства українців»<sup>20</sup>. Тоді, на початку ХХ ст., українцям не вдалося захистити свою державність від московського імперіалізму. Ця визвольна місія була відтермінована до кращих часів.

Однак, там де присутній московський субстрат, там кращих часів, гідних умов життя для інших народів апіорі не існує. Як тільки українська нація колективними зусиллями Майдану почала дистанціюватися від колишньої митрополії і взяла курс до Європи, на цьому шляху відразу постає російський неоколоніалізм. У вітчизняному науковому просторі кремлівський шовінізм

---

<sup>20</sup> Самигін Д. Столітня «гібридна війна» // День, 2015. № 90, С. 5.

пояснюється тим, що «постсовєтське російське суспільство формувалося на постійному веденні державою війн як всередині країни, так і за її межами. Громадяни виховувалися на своєрідному опозиційному сприйнятті реальності: «ми – росіяни» – щось особливе і неповторне, а «вони – інший, інакший світ», якщо й не вороги, то принаймні недоброзичливці. Відсутність дієвого громадянського суспільства, яке чинило б опір бюрократично-воєнізованій та економічно визискувальній вертикалі, призвело до внутрішньої захлапності суспільних одиниць, унеможливила опірність суспільства, зробила його інструментом чинення злочинів проти сусідніх країн і народів. Постанови сучасного рашизму є наслідком путінської внутрішньої та зовнішньої політики й практики розвитку суспільного життя в росії. Нині термін «рашизм» також став означальним стосовно дій росії у воєнному протистоянні з Україною. Серцевиною цієї ідеології стала концепція «русского мира», а її головними тезами – окремішність «російської цивілізації» від решти світу... «русский мир» є всюди, де є хоча б одна «русская душа», «границы России нигде не заканчиваются»; «есть великий и единый русский народ», ніяких українців та білорусів не існує, це вигадки іноземців (таким чином заперечується право українців та білорусів на існування, що мало чим відрізняється від ставлення нацистів до євреїв); «Россия – страна победителей» (9-травневе «победобесіє» перетворено на важливу об'єднуючу «скрепу» з одночасною мілітаризацією свідомості населення, навіть дітей (новий «гітлерюгенд»); Росія оточена ворогами, тому країні потрібна «сильна рука» для забезпечення порядку та протидії їхнім «підступним діям»; свої зовнішньополітичні цілі Росія може вирішувати різними методами, включно з військовими»<sup>21</sup>. Попри шалену пропаганду «русского мира» його фальшива сутність наразі відома більшості адекватним людям. Тому антипутінська коаліція перманентно зміцнюється.

Перманентні утиски українського етносу різними агресивними імперіями програмує у нас інстинкти національної боротьби. У минулі часи визвольну місію здійснювали козакі, воїни УПА, шістдесятники, зараз, це майданівці, підрозділи ЗСУ. Вони репрезентують **когорту критично мислячих людей, що спроможні на повстання за цінності та здатні рішуче боронити свою землю**. У цьому контексті важливим є «вплив Майдану на процес духовного самоусвідомлення та самовиявлення нації. Ще не так давно ми змушені були констатувати, що за роки незалежності українська нація не відтворила повною мірою духовні цінності, ідейно-моральне обличчя, віру в саму себе. Ми ще не стали самими собою, до кінця не осмислили свій історичний досвід, не утвердили своє власне «Я». Нині все змінилося. Обличчя українського народу, велич його душі, глибоке коріння української духовної традиції, найвищі ідейно-моральні цінності виявилися у пафосі Майдану. Необхідний час, аби масштабно осмислити цю знакову метаморфозу. По суті відбулося нове відкриття потужного духовного потенціалу українського народу... Як стверджують соціологи, нація досягає найвищого усвідомлення своєї найглибшої сутності, віднаходить саму себе для себе і для

---

<sup>21</sup> Заборонити рашизм / В. Огнев'юк, В. Андрєєв, В. Брехуненко, М. Відейко, Б. Гуменюк, І. Гирич, Л. Масенко, Ю. Митрофаненко, В. Огризко, О. Палій, В. Піскун, П. Полянський, В. Сергійчук, П. Чернега ; за заг. ред. В. Піскун. Київ : ун-т ім. Б. Грінченка, 2023. С. 10–11.

прийдешніх поколінь, остаточно дозріває у своєму самовизначенні саме у найкритичніші моменти своєї історії, періоди найглибших соціальних потрясінь, стані так званої «граничної ситуації». У подібній ситуації змогла піднятися до вершин самоствердження Українська козацька держава доби Хмельниччини. Цього, на жаль, із відомих причин не сталося під час Національно-визвольної революції 1917–1920 рр. Нині ж ми отримали новий історичний шанс – шанс випростатися, повернути втрачене і, врешті-решт, стати самими собою»<sup>22</sup>. Майданні революції та подальша війна з москалями – це унікальний шанс завершити національно-визвольну боротьбу українців за утвердження суверенної державності.

Для української спільноти національно-визвольні змагання кров'ю вписані в генетичну структуру й закарбовані на рині свідомого та підсвідомого. В часи смертельної небезпеки, яка зараз нависла для українського народу через московську інвазію, **треба відкинути якісь псевдоліберальні реверанси й брати на озброєння визвольну доктрину націоналізму**. Один з її чільних теоретиків М. Сціборський стверджує: «Свою визвольну акцію український націоналізм базує на національній революції. Її зміст, методи й завдання він виводить із сучасного стану розшматованої поміж кількома окупантами Української Нації. Для українського націоналізму є аксіомою, що доки не буде змінене сучасне положення нашої нації, доти вона все буде zagrożена в своєму розвитку та існуванні. Ніякі угодовські автономістичні й федералістичні компроміси, ніякі легкодухі «орієнтаційні» лавірування перед тим чи іншим окупантом – не врятують Україні перед імперіалістичною навалюю її історичних ворогів; закон її буття лежить тепер тільки в непримиримій боротьбі за свою державну самостійність і соборність. Це історичне завдання – через послідовні етапи підготовки визвольної боротьби, збройного здобуття і впорядкування самостійної держави – здійснить національна революція... Таким чином, національна революція – це є внутрішній, тяглий у часі та різноманітний у своїх виявах ідейний, духовно-волевий, визвольно-політичний і державно-творчий процес Української Нації, спрямований до її звільнення, скріплення, впорядкування та забезпечення для неї гідного існування»<sup>23</sup>. Автор «Націократії» наголошує, що вирішальним фактором революції може бути всебічно підготовлений збройний виступ українців проти окупантів. Цьому процесу шкодить те, що серед нашої «спекулятивної партійщини» націоналістичні гасла не користуються популярністю.

Такі тренди маргінальності націоналізму спостерігаються і в нинішніх політичних реаліях. **Ключовий меседж окупованої України – «нація понад усе» – має вийти з конотації популізму й стати визначальним мейнстримом сучасних визвольних змагань українців**. Сьогодні алгоритм національно-визвольної боротьби має спиратися на усталені візії українських харизматичних лідерів. Культовим брендом боротьби за вільну Україну є постать С. Бандери. У своїх роздумах «До засад нашої визвольної політики» він

<sup>22</sup> Гальчинський А. Помаранчева революція і нова влада. Київ: Либідь, 2005. С. 44–45.

<sup>23</sup> Сціборський М. Націократія. Вінниця: ДП «Державна картографічна фабрика», 2007. С. 91–92.

запевняв, що «Українська національна революція – це боротьба за саме життя і волю народу та людини, а також боротьба за зміст, підстави й форми життя, за його розвиток і за поступ; це боротьба проти московсько-більшовицького імперіалізму, який прямує до панування над усім світом і з тією метою поневолює, визискує і нівечить народи та людину; це боротьба проти большевицько-комуністичної системи, яка в ім'я спекулятивної доктрини та на послугах імперіалізму однієї партії переводить на організмі двістімільйонових мас поневолених народів найжахливіший в історії експеримент, всупереч природі, волі та добру цілих народів і людини... Основні правди наших ідей коріняться в українській духовності, сформульованій та утвердженій впродовж цілого історичного розвитку, в духовності, яка гармонізує з найкращими досягненнями розвитку вселюдської духовної і суспільно-політичної культури та поступу. Наші правди є діаметрально протилежні до духу й суті московського большевизму, в якому є зібрані, повторені й доведені до рафінованої системи вияви найчорнішої реакції й падіння з цієї історії людства, з негативним застосуванням присвоєних большевизмом чужих здобутків матеріального і технічного поступу»<sup>24</sup>. Власне, за цей озвучений С. Бандерою український вимір правди, духовності, волі й самобутності та проти тиранії, уярмлення, визискування, паплюження гідності боролись і вмирали на Майдані наші мужні лицарі. А нині українці дають гідний бій варварським силам окупанта.

На третьому році повномасштабного вторгнення москвитів українці свідомі того, що наша перемога над рашизму залежить не тільки від міжнародної допомоги, а передусім від наших власних спроможностей вести ефективні бойові дії та здатності мобілізувати національний фронт спротиву окупації. Постійне очікування сторонньої підтримки послаблює колективний супротив нації. Українцям треба налаштуватися на довгу й виснажливу боротьбу з москалями спираючись на внутрішні мілітарні сили й матеріальні потуги, а не чикати зовнішньої панацеї. **Мобілізація власного потенціалу має стати основною парадигмою української національно-визвольної революції сьогодення.** На цьому наголошує Д. Мирон, який в роботі «Ідея і чин України» зазначає, що «Українська Національна Революція – це велика, епохальна, світоглядна національно-політична, соціальна і культурно-цивілізаційна революція, що змагає до цілковитого знищення московсько-більшовицького матеріалістичного світу... і бореться за повне визволення України та побудову нового політично-державного, суспільного й культурно-цивілізаційного ладу... Українська Національна Революція мусить опертися на якнайширші, якнайглибші основи національно-політичної, духовно-світоглядної, соціальної, економічної й культурно-цивілізаційної боротьби проти московсько-більшовицького світу за повне визволення України, всіх поневолених москвою народів і побудову нового ладу»<sup>25</sup>. На підставі цих роздумів можна стверджувати, що національно-визвольна боротьба українців

---

<sup>24</sup> Бандера С. Перспективи Української Революції / упорядник С. Ленкавський. 3-тє вид. Київ: Наш Формат, 2023. С. 70–71.

<sup>25</sup> Мирон Д. Ідея і чин України. УВС ім. Ю. Липи. Київ, 2017. С. 287.

буде успішною лише в разі створення єдиного фронту усіх соціальних верств, етнічних, релігійних, громадських спільнот проти московської нечисті.

Процес націогенезу ніколи не буває легким і комфортним. Імперії так просто не падають. Сьогодні у нас з'явився шанс успішно завершити цей тернистий шлях виборювання суверенного буття, однак для цього треба мобілізувати всі наявні ресурси, залучити на свій бік якомога більше союзників та сучасного озброєння. Визвольна боротьба українців проти здичавілої герантократії кремля фіксує справжній розклад сил прихильників демократії і симпатиків автократії. Також «ці трагічні події для багатьох стали поштовхом до очищення душі, до швидкої кристалізації громадянської зрілості. Революція і війна зробили якісний відбір людей. Одні – по цей бік, другі – по той. А треті – мимоволі в ролі «болота». Вони – ніде. Їм усе байдуже»<sup>26</sup>. Ми наголошуємо, що **війну треба розглядати завжди в дихотомії. З одного боку війна – це вбивства, насилья, кров і страждання, а з іншого, війна робить санітарну функцію, в її горнілі здійснюється селекція соціального субстрату.** У цій стихії пізнається справжня сутність людей, виявляються колаборанти, зрадники, пристосуванці. Звільнившись від цього баласту українське суспільство набуде нової якості й динаміки розвитку.

Чим тривалішою буде війна з московією, тим більше українських громадян позбудеться хибних ілюзій російського братерства та дружби з ординцями. Природа московитів радикально відмінна від українського етносу. **Українці є нацією хліборобів, що веде осілий спосіб життя, прагне обробляти і захищати свої землі й не зазіхати на чужі території.** Натомість росіяни – це кочові племена, парадигма буття яких визначається перманентним захоплення територій, підкоренням й асиміляцією слабших народів, брехнею, шантажем насильям. У цьому контексті цілком слушним є звуження П. Штепи про те, що «дух і вдача не прив'язували москвина до рідної московщини, гнали його по всій імперії. Він почувався всюди добре, бо панував над тубільцями і розумів, що його особиста доля залежить від СИЛИ ІМПЕРІЇ. Москвин завжди виявляє ініціативу у пошуках ворогів, уважає своїм національним, святим обов'язком виказувати їх владі. Шукаючи морального виправдання свого загарбництва, гнобительства, московщення, москвин ухопився за ідею «братства велико-мало-беларусов», навіть щиро повірив у неї»<sup>27</sup>. У сучасну добу **необхідність розширювати свій імперський ареал московити виправдовують новими міфами.** Найпоширенішими є міфи про загрозу Майдану, розширення НАТО, проведення денацифікації, демілітаризації України, утиски російськомовних громадян та інша маячня.

Сучасна національно-визвольна боротьба українців ведеться у двох площинах: **перша вісь проходить по лінії Майдану, де відбувається катарсис країни від атаківізмів комуністичної доби й аномалій пострадянських політичних режимів.** Друга площина – національно-визвольна війна проти одвічного ворога – московії, постала як антагонізм

---

<sup>26</sup> Слабошпицький М. Велика війна 2014... Україна: виклики, події, матеріали. К.: Ярослав Вал, 2015. С. 122.

<sup>27</sup> Штепа П. Московство: його походження, зміст, форми й історична тяглість: Видання шосте. Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 2007. С. 233.

нашій боротьбі за свободу та європейський вектор розвитку. Щодо збройної агресії росії проти України, то ґрунтовні висновки робити зарано, адже війна триває. Стосовно Революції Гідності з дистанції 10 років вже окреслилися її концептуальна місія у процесі новітнього українського державотворення. Нам видається досить виваженим рефлексії українського підприємця і громадського діяча В. Пекара, який Революцію Гідності називає величезним геополітичним розворотом і наводить 10 узагальнюючих тез: «1) Майдан був народженням політичної нації – по суті, новим народженням тисячолітньої України, цього разу як сталої сучасної держави. Євген Глібовицький каже, що 1991 сталося лише зачаття Української держави, всі роки з 1991 до Революції Гідності вона виношувалася й на Майдані народилася; 2) Революція Гідності – це величезний геополітичний розворот, і перемога європейського вектору не була гарантована. Якби ми тоді програли, все би дуже швидко закінчилося – і в культурі, і в державі, і в економіці, в усіх сферах панували би росіяни; 3) Ми недооцінюємо величезні зміни, що сталися в суспільстві й державі. Такі грандіозні зсуви невидимі для людини, яка живе в повсякденному плині особистого часу, бо їхній масштаб завеликий для людського сприйняття; 4) Завершення змін потребує покоління. Згадаймо біблійну історію про 40 років поневіряння пустелею, поки не виросте нове покоління, здатне увійти в омріяну землю; 5) Революція незалежності без війни за незалежність не була. Ми думали, якось минеться, – не минулося. Бо імперії добровільно не відпускають. Особливо вмирущі імперії, які не можуть жити без наших сенсів; 6) Росія була більше готова до Майдану, ніж Україна, всі її ключові політичні та соціальні сили. Тому попервах росія, здавалося, виграла більше, але згодом українському суспільству вдалося зламати цей тренд; 7) Десять років тому долю країни визначила активна меншість. Активна меншість визначає напрямок, пасивна більшість визначає темп руху. Тому без громадянської просвіти, спрямованої на пасивну більшість, ми не обійдемося; 8) Для багатьох Майдан став ініціацією – переходом до зрілості. Ці люди ніколи не забудуть той досвід, навіть якщо згодом було багато інших досвідів. Масова ініціація – само по собі подія історичного масштабу; 9) Це марафон, а не спринт. Спринтери можуть бігти естафету: стомився, передай іншому. Нам обов'язково треба добігти, а для цього потрібні мрія (візія), стратегія й система; 10) Майбутнє не визначено наперед, воно в руках людей, в наших руках. Різні сценарії майбутнього – це лише можливості, і від нас залежить, яка з них втілиться»<sup>28</sup>. Додати можна одне: перемога Майдану – це важливий крок на шляху успішного завершення української національно-визвольної революції.

Як тільки ми наближаємося до утвердження вільної й суверенної держави, так неодмінно активізуються ворожі імперські амбіції, намагання захопити нашу землю. Сьогодні варварське вторгнення на терени суверенної України здійснює кремлівський рашизм, мілітарні потуги та людський потенціал якого значно переважають нашу захисну спроможність. У цьому нерівному герці кується соборність новітньої України. «Російська інвазія

---

<sup>28</sup> Пекар В. 10 років Революції Гідності [online]. Режим доступу: [https://glavcom.ua/columns/v\\_pekar/10-rokiv-revoljutsiji-hidnosti-970121.html](https://glavcom.ua/columns/v_pekar/10-rokiv-revoljutsiji-hidnosti-970121.html)

стала відправною точкою мобілізації української ідентичності. Війна створила якісно відмінні умови життєдіяльності суспільства: нагальність якісних змін у базисі й надбудові державного і суспільного організмів, про яку йшлося всі роки незалежності, стала не просто очевидною, вона, власне, перетворилася на заперуку збереження державного суверенітету й майбутнього українців як нації. Тиск агресора з одного боку, спровокував низку позитивних змін у країні, але з другого – суспільство й досі блукає серед глухих кутів старих непорозумінь і невизначеності шляхів їхнього подолання... Країна, що змушена протистояти зовнішній агресії, не може собі цього дозволити. Успіх опору безпосередньо залежить від скоординованості дій, згуртованості, якщо не суспільної злагоди, то принаймні суспільного компромісу. Передусім у тих питаннях, що роками виступали найгострішими соціальними подразниками: мовному, історичній пам'яті, засад націєтворення, культурних домінант, орієнтирів і перспектив»<sup>29</sup>. Ключовий екзистенційний виклик для нашої спільноти – **війна стає водночас основним трендом формування української ідентичності та критерієм патріотизму**. Наразі звужився простір для діяльності російської агентури й зростає вага питомих українських інтересів та цінностей.

Наразі український народ веде відчайдушну боротьбу за свою суб'єктність у війні з москалями. Російська ворожнеча до України й усього демократичного світу набула безпрецедентних масштабів. **Нинішній політичний режим путіна – це апогей неоімперського деспотизму московії**. Активізація російського експансіонізму обумовлюється тотожністю двох аналогічних прагнень: патологічні амбіції вождя (президента), який концентрує абсолютну владу в своїх руках, абсолютно співпадають з колективною волею підданих, що сублімується кочовими архетипами спустошення й підкорення інших народів та захоплення чужих територій. Відсутність альтернативи імперським амбіціям кремля пояснюється тим, що ця країна «віками зростала територіально і розвивалася економічно лише шляхом завоювань. Країна, яка жодного дня у своїй історії не прожила в умовах демократії. Країна, яка всі свої внутрішні й зовнішні проблеми одвіку розв'язувала лише шляхом воєн і насилля. Країна в метастазах ксенофобії, які безупинно ширились у соціальному організмі... І справді – унікальний випадок в історії країни, яка не мислить свого існування за межами Imperium... Іншими словами, як у Блока: «Мировой пожар в крови – Господи, благослови»<sup>30</sup>. Отже, цього мілітарного монстра під формальною назвою «рф» реформувати в демократичний спосіб апріорі неможливо. Його можна тільки повністю демілітаризувати й поставити у правове поле, або розчленувати на окремі автономні суб'єкти.

---

<sup>29</sup> Суспільство на війні: проблеми націєтворення // 25 років незалежності: нариси історії творення нації та держави // [Г. В. Боряк (кер. авт. кол.), В. В. Головка (координатор проєкту), В. М. Даниленко, С. В. Кульчицький, О. М. Майборода, В. А. Смолій (відп. ред.), Л. Д. Якубова, С. О. Янішевський]; НАН України; Ін-т історії України. Київ: Ніка-Центр, 2016. С. 702.

<sup>30</sup> Пахльовська О. Захід і «знешкоджена Україна» // Ave, Europa!: ст., доп., публік. (1989–2008). Київ: Пульсари, 2008. С. 146.

Схиблена свідомість бункерного фюрера московитів не сумісна із здоровим глуздом і адекватністю. Його патологічні мізки не можуть збагнути просту істину: безглузді атаки на цивільні об'єкти, житлові будинки, культурну спадщину завдають нам тяжких втрат, але **нескореність нашого духу ніяка зброя неспроможна похитнути**. Українців не здолати, бо вони мають непохитну волю, честь і гідність. Теоретик інтегрального націоналізму Д. Донцов у цьому контексті зауважує, що «часто воля виявляється як героїзм. Герой або накидає свою волю окруженню, перемагає, або не приймає цього окруження, не дає йому зігнути свою безсмертну волю, не хилиться перед ним і гине, але не визнає чужої волі над собою»<sup>31</sup>. Сучасна українська спільнота гартує волю революційними Майданами та в горнилі війни з руснею. Наявність козацького духу й лицарської відваги робить українців мужніми воїнами, які готові боронити свою землю не шкодуючи здоров'я і життя. Згуртувавши свою волю, людський та військовий потенціал ми вистімо й ніколи не скоримось кремлівським окупантам.

Сьогодні на полі бою в Україні змагаються дві антагоністичні світоглядно-ціннісні парадигми: азійсько-московський деспотизм й українська вольниця. Саме тому, що **Україна обрала європейський і демократичний вектор розвитку московія розв'язала проти нас геноцидну війну**. «Назад до імперії» – ось гасло початкового періоду Третьої світової війни, битви за Україну. Весь світ сьогодні не соромиться цього слова – «імперія» сьогодні звучить гордо, але по-дурному, росія знову пишається цим словом, як пишалася до 1917 року... На всіх російських телеканалах йде війна. Якщо нічого не знати про події у світі та судити про все лише з російського телебачення, то виходить, що існує така мерзотна Україна, де править хунта, а самозваний уряд цієї бридкої країни знущається над пригнобленим російським населенням. Є ще одна країна, Америка та якесь дивне співтовариство ЄС, які хоч і не такі бридкі, як Україна, але також мерзенні й підлі. Вони весь час шкодять добрій та покірній Росії»<sup>32</sup>. Спираючись на свою пропагандистську маячню путінський режим вирішив об'єднати в межах нової імперії весь «руський мір». Для реалізації цього імперського проекту було оголошено спеціальну військову операцію. Її мета – повне підкорення України, шляхом ліквідації владної хунти і фашистського режиму в Києві.

Однак на шляху кремлівській орді постають жертвні українські воїни, які мужньо дають бій підступному агресору. Важливим мотиваційним чинником наших захисників є те, що на їх генетичному рівні закарбовано потяг до свободи й непокору деспотизму. Окрім цього, важливим чинником успішного опору російській агресії був досвід спротиву, який українці отримували на майданних революціях. **Цей досвід, поряд із свободою, демократією, плюралізмом стає важливим складником формування постіндустріальної візії України**. За словами М. Вінницького, «Майдан не був місцем народження абсолютно нових ідей, так само як українські протести та подальша російсько-

---

<sup>31</sup> Донцов Д. Націоналізм. Твори. Т. І. Геополітичні та ідеологічні праці. Львів : Кальварія, 2001. С. 356.

<sup>32</sup> Фельштинський Ю., Станчев М. ТРЕТЯ СВИТОВА: Битва за Україну. Київ : Наш Формат, 2015. С. 290.

українська війна не були початком світової трансформації. Перехід до «третьої хвилі» розвитку цивілізації, складовою якого була Революція Гідності, розпочався набагато раніше, в інших місцях, і в інших (зокрема технологічних) виявах. Однак так само, як Великий Перехід від аграрного феодалізму до промислового капіталізму... був позначений кількома політичними революціями та війнами, що відбувалися під час кількості століть його перебігу, українська Революція Гідності залишиться в історії як одна з «великих революцій», які сприяли поширенню нових ідей, цінностей, соціальних механізмів та протоінституцій, що визначили суспільний розвиток у добу, яка настала після індустріального суспільства (тобто після «модерну»)<sup>33</sup>. З урахуванням цих рефлексій можна стверджувати, що феномен Майдану втілює не тільки ідею багатьох поколінь українців про переможне завершення національно-визвольної боротьби й утвердження суверенної держави, а й сублімує нові тренди постмодерної трансформації суспільства.

## ВИСНОВКИ

Узагальнюючи вищесказане треба зазначити, що для України ключовим джерелом формування політики є захист власного суверенітету, територіальної цілісності й національних інтересів, а не готовність до експансії. Але в різних сегментах українського соціуму – громадських організаціях, політичних партіях, релігійних конфесіях, культурних спільнотах, політичних елітах були симпатии та прихильники «руського міра». **Через Майдани й сучасну війну з рашизмом різко прискорилося селекція української спільноти** – виявлення колаборантів, зрадників, корупціонерів тощо. Таке очищення нації від соціального баласту створює сприятливе середовище для післявоєнного відновлення держави й побудови громадянського суспільства на україноцентричних засадах. Тепер повністю розвіялися ілюзії про якусь тотожність москвитів та українців. Є чіткі маркери, за якими проводиться демаркаційна лінія між українцями й москалями, – це свобода, Майдан, демократія. За всіх часів **шлях опору і звияжної боротьби нації – це спосіб гартування її соціального імунітету**. Якщо вистіймо і не скоримося імперському поневоленню, тоді українська національно визвольна боротьба буде успішно завершена.

Зрілість модерної української нації проходить вишкіл на Майдані та гартується у боях з москалями. Для всіх адекватних людей є зрозумілою проста істина: для того, що мати перспективу демократичного розвитку потрібно здолати і нейтралізувати кремлівського левафана. Цей шлях апіорі не може бути легким. Справді «Україні складно протистояти у гібридній війні російській федерації, яка має набагато сильніший економічний, воєнний, територіальний та інформаційний потенціал і яка спрямовує широкий спектр агресивних дій гібридного типу на підлив внутрішньої стабільності української держави – економічний, тиск, пряме військове втручання, інформаційно-психологічні атаки на українське суспільство. Одночасно кремль у власній

---

<sup>33</sup> Винницький М. Український Майдан, російська війна. Хроніка та аналіз Революції Гідності [Текст]; переклад з англ. Романа Ключка. Львів: Видавництво Старого Лева, 2023. С. 389.

державі активно створює ворожий образ України та українців, що спрацьовує як чинник консолідації російського суспільства»<sup>34</sup>. Складність гібридної війни у тому, що ворога треба відбивати не тільки на полі бою, а й у сфері пропаганди, культурній площині, релігійних структурах, ментальності тощо. Тому попереду ще тяжка робота і багато втрат. Однак **націю, що спромоглася відстояти честь і гідність на Майдані підкорити неможливо** навіть в десятки разів сильнішому супротивнику.

## АНОТАЦІЯ

В дослідженні висвітлюється феномен Майдану у контексті історичної пам'яті й тягlosti українського націєтворення. Окрему увагу автор звертає на онтологічну сутність революції. Вищим типом революції, за Марксом, є соціалістична (пролетарська) революція, в процесі якої має відбутися ліквідація всіх форм експлуатації людини людиною, національного і соціального гніту та створення передумови для переходу суспільства від капіталізму до соціалізму й комунізму. Токвіль вважає, ключовим мотивом революційних збурень є нерівність. Американська та Французька революції – це класика оновлення соціуму. З цього часу феномен «революції» почав означати не лише спротив тиранії чи повернення до попереднього стану речей, але насамперед утвердження нової моделі відкритого суспільства. Визначився чіткий орієнтир революції – боротьба за свободу та владу. Фокус уваги цього дослідження звернутий на революційні практики антиколоніальної боротьби. Досліджено Майданні революції та подальшу війну з московією як унікальний шанс завершити національно-визвольну боротьбу українців за утвердження суверенної державності. Автор наголошує, що на Майдані формується новий потенціал революційної звитяги наших громадян, які своєю жертовністю продемонстрували готовність продовжувати національно-визвольну боротьбу своїх попередників.

## Література

1. Аржаковський А. Розбрат України з Росією: стратегія виходу з піке. Погляд з Європи. Харків: Віват, 2015. 256 с.
2. Балабан Р. Протест і порядок на етапі реформ // Національна єдність у конкурентному суспільстві: аналітична доповідь / за ред.. О. М. Майбороди. Київ. ІПіЕНД ім.. І.Ф. Кураса НАН України, 2018. 288 с.
3. Бандера С. Перспективи Української Революції / упорядник С. Ленкавський. 3-тє вид. Київ: Наш Формат, 2023. 664 с.
4. Батлер-Боудон Т. 50 видатних творів. Політика / Міклтвейт Джон, Вуддрідж Адріан Четверта революція. К.: Видавнича група КМ-Букс, 2019. С. 296–305

---

<sup>34</sup> Сучасне українство: цивілізаційні виклики та відповіді: монографія. – 2-ге вид., доповн.; наук. ред. М. І. Обушний; відп. ред. І. М. Грабовська. Київ: Міленіум, 2019. С. 330.

5. Винницький М. Український Майдан, російська війна. Хроніка та аналіз Революції Гідності [Текст]; переклад з англ. Романа Ключка. Львів : Видавництво Старого Лева, 2023. 560 с.
6. Вітер М. Літопис Революції Гідності. Львів: ЛА «Піраміда», 2017. 280 с.
7. Гальчинський А. Помаранчева революція і нова влада. Київ : Либідь, 2005. 368 с.
8. Гіденс Ентоні Соціологія / Пер. з англ. В. Шовкун, А. Олійник; Наук. ред. О. Іващенко. К. : Основи, 1999. 726 с.
9. Дацюк С. Інтелектуальна політика. Львів: Незалежний культурологічний журнал «І», 2010. 467 с.
10. Донцов Д. Націоналізм. Твори. Т. І. Геополітичні та ідеологічні праці. Львів: Кальварія, 2001. 488 с.
11. Єрмоленко В. Плинні ідеології. Ідеї та політика в Європі XIX–XX століть. вид. третє. К. : ДУХ і ЛІТЕРА, 2022. 480 с.
12. Заборонити рашизм / В. Огнев'юк, В. Андрєєв, В. Брехуненко, М. Відейко, Б. Гуменюк, І. Гирич, Л. Масенко, Ю. Митрофаненко, В. Огризко, О. Палій, В. Піскун, П. Полянський, В. Сергійчук, П. Чернега ; за заг. ред. В. Піскун. Київ: ун-т ім. Б. Грінченка, 2023. 252 с.
13. Капсамун І. та ін. Чи є країна поза олігархами? // День, 2018. № 68–69, С. 4.
14. Констант Б. Про свободу древніх у її порівнянні зі свободою сучасних людей // Лібералізм: Антологія / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. К.: Смолоскип, 2002. С. 423–435
15. Короткий оксфордський політичний словник / Пер. з англ.; [За ред. І. Макліна, А. Макмілана. К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2005. 789 с.
16. Кралюк П. Марево революції. Тернопіль, 2017. 304 с.
17. Мирон Д. Ідея і чин України. УВС ім. Ю. Липи. Київ, 2017. 316 с.
18. Мойсес Наїм Занепад влади: Від владних кабінетів до полів битви й церков, а потім і до держави, або чому сьогодні бути при владі означає зовсім інше, ніж колись / Мойсес Наїм; пер. з англ. О Дем'янчук. Київ : Форс Україна, 2017. 448 с.
19. Пахльовська О. Захід і «знешкоджена Україна» // Ave, Europa!: ст., доп., публіц. (1989–2008). Київ : Пульсари, 2008. С. 136–154
20. Пекар В. 10 років Революції Гідності [online]. Режим доступу: [https://glavcom.ua/columns/v\\_pekar/10-rokiv-revoljutsiji-hidnosti-970121.html](https://glavcom.ua/columns/v_pekar/10-rokiv-revoljutsiji-hidnosti-970121.html)
21. Ревель Жан Франсуа Відживлення демократії. К. : Критика, 2004. 589 с.
22. Рудольф Марк Революція і націотворення: Українська Народна Республіка 1917–1921 роки // Україна. Процеси націотворення / Упор. Андреас Каппелер; пер. з нім. К. : К.І.С., 2011. С. 285–297
23. Самигін Д. Століття «гібридна війна» // День, 2015. № 90, С. 5
24. Себайн Джордж Г., Торсон Томас Л. Історія політичної думки / Пер. з англ. К.: Основи, 1997. 838 с.
25. Слабошпицький М. Велика війна 2014... Україна: виклики, події, матеріали. К.: Ярославів Вал, 2015. 320 с.

26. Суспільство на війні: проблеми націєтворення // 25 років незалежності: нариси історії творення нації та держави // [Г. В. Боряк (кер. авт. кол.), В. В. Головка (координатор проекту), В. М. Даниленко, С. В. Кульчицький, О. М. Майборода, В. А. Смолій (відп. ред.), Л. Д. Якубова, С. О. Янішевський]; НАН України; Ін-т історії України. Київ: Ніка-Центр, 2016. С. 697–779.

27. Сучасне українство: цивілізаційні виклики та відповіді: монографія. – 2-ге вид., доповн.; наук. ред. М. І. Обушний; відп. ред. І. М. Грабовська. Київ : Міленіум, 2019. 416 с.

28. Сціборський М. Націократія. Вінниця: ДП «Державна картографічна фабрика», 2007. 112 с.

29. Токвіль, Алексіс де Про демократію в Америці. У двох томах. (Переклад з французької Григорія Філіпчука та Михайла Москаленка.) Передмова Андре Жардена. К. : Видавничий дім «Всесвіт», 1999. 590 с.

30. Фельштинський Ю., Станчев М. ТРЕТЯ СВІТОВА: Битва за Україну. Київ : Наш Формат, 2015. 408 с.

31. Фукуяма Ф. Політичний порядок і політичний занепад. Від промислової революції до глобалізації демократії. К. : Наш Формат, 2019. 608 с.

32. Штепа П. Московство: його походження, зміст, форми й історична тяглість: Видання шосте. Дрогобич : Видавнича фірма «Відродження», 2007. 412 с.

#### **Information about the author:**

**Gordiyenko Myhaylo Hryhorovych,**

Candidate of Political Sciences, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Social Work

Yagotyn Institute of the IAPM

61, Poshtova St., Yagotyn, Kyiv Region, 07700, Ukraine